

Vesilintujen poikuelaskenta

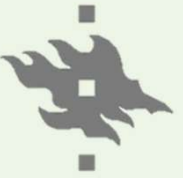
Sari Holopainen

Luonnontieteellinen keskusmuseo Luomus
Linnustonseuranta, The Helsinki Lab of Ornithology

Poikuelaskentaopastus-webinaari 22.6.2021

- Tähän tiedostoon on koottu poikuelaskentaopastuksen 22.6.2021 materiaalia. Opastuksen järjesti tutkija Sari Holopainen, Luonnontieteellinen keskusmuseo, LUOMUS.
- Opastuksen lopussa on poikuelaskentatesti, jossa voi harjoitella poikueiden lajin ja iän määrittystä esimerkkikuvista.
- Luomuksen ohjeet poikuelaskentaan netissä:
www.luomus.fi/fi/vesilintujen-poikuelaskentaohje

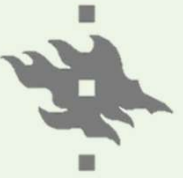
Vesilintujen poikuelaskenta

- Vuodesta 1989 RKT:n, nyk. Luken järjestämä
- Vuodesta 2020 havainnot myös Luomukselle
www.luomus.fi/fi/vesilintujen-poikuelaskentaohje
- Tavoitteena on selvittää sorsien vuotuinen lisääntymistulos erityyppisillä vesillä ja eri puolilla Suomea

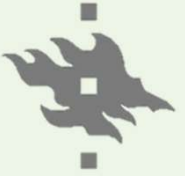
Vesilintujen poikuelaskenta

- Laskenta-aika: 1.–20.7.
- Laskennat tehdään samoilla paikoilla kuin parilaskennat
- Laskentoihin käytetään enemmän aikaa kuin parilaskentoihin
 - Poikueet lymyilevät usein kasvillisuuden joukossa
- Lasketaan poikueet ja emot, poikueettomat naaraat, koiraat, muut iältään tunnistamattomat

Vesilintujen poikuelaskenta

- Vesilintujen poikueet: joutsenet, sorsat, hanhet, kuikat, uikut, nokikana
- Havaintoihin kirjataan:
 1. Laji
 2. Oliko naaras mukana
 - Hätäilevä yksinäinen naaras tarkoittaa piilottelevaa poikuetta
 3. Poikasten lukumäärä
 4. Poikasten ikäluokka
 - Nokikana-, kuikka- ja uikkupoikueille ikäluokitusta ei tehdä
- Jokainen poikue saa oman rivin lomakkeessa
 - Havainnot tallennetaan mieluiten Laji.fi-portaalin Vihko-havaintojärjestelmään: www.Laji.fi

Lajinmääritys

- Sorsanpoikasten kuvia:
 - Lars Jonsson: Linnut Luonnossa, Tunturit ja havumetsä
 - Yhden sivun verran untuvikkopoikasten kuvia
 - www.luomus.fi/fi/vesilintujen-poikuelaskentaohje

länmääritys

- Lähde: Pirkola & Högmänder 1974 Suomen Riista 25:50-55
- Poikasen koko suhteessa emoon, ruumiinmuoto sekä untuva- ja höyhenpeitteisten alojen suhde
 - Muutos on liukuva
- Ikäluokan kesto riippuu lajista: isommilla lajeilla ikäluokkavaihe kestää kauemmin
- III-luokan jälkeen seuraa juveniilivaihe, jolloin poikanen on jo lentokykyinen
 - Juveniileja ei merkitä poikasiksi
- Mikäli poikueen poikaset ilmentävät kahta ikäluokkaa, luokitellaan poikue poikasten joukossa edustavampaan ikäluokkaan
 - Pyritään erottamaan tilanteet, joissa poikueita on yhdistynyt

Ia Aivan pienet kirkasväriset untuvapallot.

Ib Pienet, hieman haalistuneet untuvikot. Poikaset palleromaisia, kaula ja pyrstö tuskin erottuvat.

Ic Pienehköt, haalistuneet untuvikkopoikaset. Untuvan väri ja kuviointi on haalistunut himmeäksi. Kaula ja pyrstö erottuvat.

Ila Alle puolikasvuiset poikaset. Ensimmäiset höyhenet ovat havaittavissa rinnassa ja kyljillä.

Ilb Puolikasvuiset poikaset. Valtaosaksi höyhenpeitteiset poikaset, joilla untuvaa on vielä laajalti näkyvissä kaulassa ja selässä. Siipisulat ovat puhkeamassa tupesta.

Ile Yli puolikasvuiset poikaset viimeisin untuvin. Untuvaa näkyy enää vain niskassa ja selässä. Siipisulat ovat puhjenneet ja tupet näkyvät sulkien tyvillä.

IIla Lähes täysikasvuiset höyhenpeitteiset poikaset. Untuvaa ei enää näkyvissä. Siipisulkien tupet ovat peittyneet höyhenten alle, mutta sulat kasvavat yhä.

© Pentti Runko

Untuvikot

Sinisorsa

Osin höyhenpeitteiset

Täysin höyhenpeitteiset

© Sari Holopäinen & Veli-Matti Väänänen

Sinisorsan poikasten iänmääritys. Kiinnitä erityistä huomiota ruumiin ja nokan muotoon.

Untuvikot

Osin höyhenpeitteiset

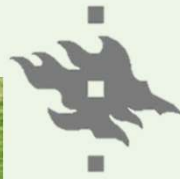
Täysin höyhenpeitteiset

Tavin poikasten iänmääritys.

Pienillä tavin poikasilla on silmän alla tumma juova, mikä erottaa ne sinisorsan poikasista. Juova haalistuu poikasen kasvaessa.

IIa-vaiheessa ensimmäiset höyhenet näkyvät "suomukuvioina" poikasen kyljessä.

Untuvikot

Telkkä

Osin höyhenpeitteiset

Täysin höyhenpeitteiset

Telkän poikasten iänmääritys.

Kiinnitä erityistä huomiota ruumiin sekä nokan muotoon.
Posken valkea laikku muuttua muotoaan poikasen kasvaessa.

© Sari Holopainen, Veli-Matti Väänänen & Pentti Runko

- Telkällä sekaannusta saattavat aiheuttaa myös vuoden vanhat, pesimättömät naaraat
- Nämä ns. 2. kalenterivuoden (2kv) naaraat saapuvat pesimäalueille keväällä ja voivat sulkiakin siellä
 - Värit hailakammat ja silmä tummemman keltainen verrattuna aikuiseen, pesivään naaraan. Valkea kaularengas ei erotu kunnolla. Keltainen silmä erottaa 2kv linnun saman vuoden poikasesta.

2kv naaraita toukokuussa

© Sari Holopainen

Aikuinen naaras toukokuussa

© Sari Holopainen

2kv sulkimassa

© Pentti Runko

III

© Pentti Runko

Toisinaan poikueita yhdistyy ja poikueiden lukumäärän arvioiminen voi olla hankalaa. Tällöin poikueiden lukumäärä määritetään käytännössä ikäluokkaperusteisesti.

Tässä erityisen suositulla altaalla otetussa kuvassa näkyy ikäluokkien perusteella viiden telkkäpoikueen yhdistyminen. Kuvaan on merkattu ikäluokat. Osa poikasista on kehitykseltään ikäluokkien välissä: käytännössä laskijan on valittava jompikumpi ikäluokka, sillä havaintolomakkeeseen ei voi ilmoittaa välimuotoja. Kuvan keskellä oleva I Ic-poikanen on jo III-vaiheen rajalla ja kuvassa sen viimeiset untuvat jäävät etualalla uivan poikasen takia havaitsematta.

Telkän poikasten osalta voi nokan ja ruumiin muodon lisäksi tarkkailla erityisesti valkean poskilaikun kehitystä sekä selän valkeiden laikkujen näkymistä. Aivan pienillä poikasilla poskilaikun muoto on pyöreä, mutta poikasen kasvaessa laikusta tulee kulmikkaampi, kunnes se höyhenten kehityksen yhteydessä haalistuu lopulta kokonaan pois (huom. laikun kehityksessä on jonkin verran yksilöllistä vaihtelua). I Ib-vaiheessa poikasen rinnassa on jo höyheniä (vertaa muutos kolmen etummaisena linnun rintahöyhenissä).

Toisinaan poikueen sisällä voi olla vaihtelua poikasten kehitysvaiheissa. Tällöin poikue määritetään edustavamman ikäluokan mukaan. Laskijan tehtäväksi jää määrittää, voivatko poikaset kuulua samaan poikueeseen, vai onko kyseessä useamman poikueen yhdistelmä.

Tässä kuvassa kahdella oikeanpuoleisella tavin poikasella erottuu jo ”suomukuviointia” kyljissä, ilmentäen ensimmäisten höyhenten kehittymistä. Kolme vasemmanpuoleista poikasta (joista yksi rannalla) ilmentävät vielä Ic-vaihetta. Poikue on näinollen kehitysvaiheiden välissä. Tämä poikue merkattiin Ic-vaiheeseen, vaikka Ila ei olisi myöskään väärin.

Määrittyskaava toimii myös hanhille ja joutsenille

Valkoposkihanhi la

Ilc

© Sari Holopainen

Merihanhi

1a

1b

1c

© Sari Holopainen

Viite: Holopainen, Sari (2021) Poikuelaskentaopastus-webinaari 22.6.2021. Luonnontieteellinen keskusmuseo, LUOMUS. <https://www.luomus.fi/fi/vesilintujen-poikuelaskentaohje>

Kuvat: Sari Holopainen, Pentti Runko, Veli-Matti Väänänen

Hello

The Helsinki Lab of Ornithology